

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ

UZUN TEZİ

TOPLUMUN ÖTEKİLERİ

Öğrencinin Adı: Arda

Öğrencinin Soyadı: Baytaroglu

Öğrencinin Numarası: 001129-0096

Rehber Öğretmen: Abdullah Şahin

Ödevin Sözcük Sayısı: 3725

Araştırma Sorusu: Tahsin Yücel'in Ben ve Öteki adlı yapıtında toplum ve birey ilişkisi nasıl incelenmiştir?

ÖZ

TED Ankara Vakfı Özel Lisesi Uluslararası Bakalorya programı Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında hazırlanmış olan bu tez çalışmasında Tahsin Yücel'in Ben ve Öteki adlı eserinde toplumun bireyin davranışlarına etkisi ve hayatın genel akışına etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda toplum en ince ayrıntılarına kadar incelenmiş, aktarılacak istenen düşünce olaylarla bezenmiştir. Bu tez yazılırken dil anlatım özellikleri, kurgunun oluşturulmasında karakterlerin görevleri, yapıttaki cümle kuruluşları ve teknikler eserin kuruluşuna uygun seçilmiştir.

Tez beş ana bölümden oluşmuştur. Her bölüm kendi içinde bağımsız olay dizgilerinden oluşmakla birlikte temel öğretiyeye uygun şekillenmiştir. Temel düşünce toplumdur ve toplumun insana kattıklarıyla, insanın kendi benliğinden götürdükleri her bir bölümde farklı bir şekilde ele alınmıştır. Birinci bölümde bireyin toplumdaki yerini ve bireyle toplumun ilişkisini anlatmaktadır. Çünkü toplum ana rahmi gibi şekillendirir kişiyi, kendine katar bireyi ve kendine benzemeyeni yabancı kabul eder.

İkinci bölümde toplumla ilişkisi olmayan bireylerin toplumdaki konumlarına dikkat çekilmiştir. Bu kısımda toplumsal kuralların her bireyce aynı oranda benimsenmeyeceğini ve bu benimsenmemenin sonucu yadırganan kesimin karşı karşıya geldiği sorunlar kişiler üzerinden anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde bireyin iç çatışmasının topluma yansması olaylarla okuyucuya sunulmuştur. Farklı olduğunu düşünen veya bunun farkına varmayıp kendi isteğiyle soyutlanan birey bir süre sonra bu oluşumun doğallığını sorgular. Uyum veya dışlanmak... Bu sorular, bireyin yaşadığı ikilem hikâyeye adını verilerek irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde toplumla şekillenen insan vardır. En sonunda bireyin en az fizyolojik ihtiyaçları kadar önemli olan başka bir ihtiyaca dikkat çekilir. Kabullenilmek ister birey ve bunu kendi istemi dışında gerçekleştirir. Normallik istenilen duygudur veya ayıplanmamak.

Beşinci bölümde ise bireyin toplumdaki yerini davranışlarının belirlediği düşüncesi dile getirilmiştir. Çünkü insanı gösteren, olaylar karşısında verdiği tepkilerdir. Bir bakıma bu davranışlar kişinin aynasıdır. Sonuç bölümünde ise yapılan incelemeler elde edilen bilgiler açıklanmıştır. Düşüm niteliğinde olan sonuç bölümü baştan beri bize aksettirilen düşünceye uygun nihayete ermiştir. Geneline baktığımızda eserde kullanılan yalın dil yerel sözcüklerle, Anadolu insanına yaklaşımındaki tutarlılık ve anlatımındaki ustalık dikkat çekmiştir. Olaylardaki hızlı geçişler esere canlılık kattığı anlaşılmıştır.

Sözcük Sayısı: 308

İçindekiler

1-Giriş.....	3
2-Bireyin Toplumdaki Yeri ve Birey Toplum İlişkisi	
A. Bireyin Kendisi.....	6
B. Toplumla İlişkisi Olmayan Bireyler.....	8
3-Toplumun Bireyin Hayatına Olan Etkisi	10
4-Toplumun Bireyin Davranışlarına Olan Etkisi.....	11
5-Bireyin Toplumdaki Yerini Belirleyen Davranışlar.....	13
6-Sonuç.....	16

1.GİRİŞ

‘Ben ve Öteki’ kitabı bireyin toplumdaki varlığını, bireyin beğenilerinin toplum kabullerinin dışında oluşuyla ve düşüncelerini ifade edişleriyle uyumsuzluğa sürüklenmesini ve süreç içinde yönelişlerini gerçekçi bir kurguyla anlatır. Kitapta yer alan öykülerde işlenen karakterin ‘özü ve özünün bulunuşu’ irdelenmesi, kendine has öğelerin birbirine etkileşiminden oluşan bir ‘uyum ’ elde edilerek işlenmiş , bahsedilen uyum arasında her daim göreve dikkat etme ve onu irdeleme, durumla alakalı uyuma alışma baskısının ürünü olarak kişilik irdelemelerini olabildiğince kusursuz yapma ve bu bahsedilen olayı nesnel tutumla sezgisel anlatımla işleyecek teknikler gibi ayrıntılar öykünün direğini sağlamlaştırmıştır. Sosyal tabakayı farklı kişilerin hep birlikte yürütmesi ezelden ebediyete süre gelen bir yaşamışlıktır.. Bu sosyal değişimin kişilerin birbiriyle olan iletişimde geriden yetişen kuşağı da hangi açılardan değiştireceğine önem verilmesi ve konu olarak düşünülmesi şart olan bir sorgulamadır. Eserde sosyal farklılaşmalar, kişilerin birbirlerine yönelik etkileri , kişileri negatif düşünceye iten hareketler, bu davranışların gençlere her iki yönlü etkileşimleri incelenmiştir.. Biz bunu eserin kahramanı olan Memedali’de görmekteyiz. Memedali olaylara hem bulunduğu bölgenin ona kazandırdığı duyuş şekliyle tepki verir hem de olayları kendi içsel bütünlüğüyle algılamaya çalışır.

“Ben ve Öteki” birbirinden farklı gibi görünse de okuduktan sonra anlaşılacağı üzere birbiriyle bağlantılı farklı öykülerden oluşan bir eserdir. Öyküler aynı anlatıcı ve gözlemcinin ağzından okuyucuya aktarılmaktadır. Öyküler; kişileri, zamanı, mekânı yönüyle ortaklık gösterir ve farklı bölümlerden meydana getirilmiş bir romana benzer. Eserin isminden hareketle zıtlıkların bir araya getirildiği öykülerden meydana getirilmiş bir eser gibi algılsa da tamamı incelendiğinde öykülerin farklı derinliklere sahip sadece zıtlıklardan ibaret olmadığı görülecektir.

Sosyal ayrışmaların kişilerin hayata bakış açılarına ve hayatla başa çıkmaya yöntemlerine kesin bir açıdan değişikliğe yol açtığını ortaya çıkarmaktadır kitap. Sosyal ayrıcalıkların neden olduğu bakış açısı toplumu dağılmaya, özellikle gençler arasındaki çekişmeye neden olur. Bunu kitabın bazı bölümlerinde açık bir şekilde görmekteyiz. Ebe adındaki öğretmen köydeki herkese farklı gelmiştir. Onun olaylara diğer insanların ondan beklediği gibi tepki vermemesi köyde ki insanlarca garipsenmiştir. O farklı mıdır yoksa insanlar en azından köydeki küçük yaşamlarına hapsolmuş insanlar değişikliği garipsemişler midir bu muallakta kalan bir konudur. Ebenin garipsenen karakteri belki de sürekli değişen ruh durumuyla ilgilidir. Kızması gereken yerde sakinliğini koruması, birden takla atması veya kendi başına olmayı tercih etmesi... Bünyesinde değişik kültürler saklayan halk kültürel farklılığa başka başka pencerelerden bakar. Fakat Ötegeçe bu kitlelerden değildir. Dışarıdan gelenlere alışmamışlar ve sayısı az olan bu insanları yıllar geçse de yabancı gözüyle bakmışlardır. Bu şekilde bütünleşmeyi başaramamış bir yer için Ebe gitmesi gereken kişidir. Okulundaki müdürü bile köy halkına göre daha eğitimli olmasına rağmen Ebe'nin gitmesi için her yolu denemiştir. Bazı sosyal gruplar içinse bunun tam tersi bir yöntem olarak aralarındaki sosyal ivmeleri kendilerinden biri haline getirip, o insanları kendi içlerinde özümserler. Memedali işte bu şekilde kendi kişiliğini oluşturmuştur.

Öykülerde özellikle bireysel yönlerden hareket edilmiş, ruh tahlilleri, zıtlıkları kullanma gibi yollarla ananelerle çağdaş düzenin zıtlığını ele alarak öyküleri okuyanları bu durumları düşünmeye sevk etmiştir. Yazar, bazen ananelerle çağdaş yaşamın birbiriyle zıt olan yönlerini bazen de bu iki olgunun örtüşen taraflarını okuyucuya sunar. Ananelerimizin sadece değişmeyen, değiştirilemeyen dayatmacı bir sistem değil bir arada yaşayabilmemizi ve

düzenimizi sağlayan bir bütün olarak gösterir. Yazar, ananelerle modernliği bir arada işlediği, çelişen ve bağdaşan yönlerini verdiği gibi Anadolu'yu ve Batı'yı da bu şekilde işler. Esere kimi zaman Anadolu kaynaklık eder kimi zamansa Batı kültürü Biz bu olguları Denge adlı bölümde Hamida'nın kızını evlendirdiğinde kimsenin anlam veremediği tepkilerinde görüyoruz. Hamida etrafın ne düşündüğüne o kadar dikkat etmiş ki ailesiyle kendisinin arasına mesafe koymuştur. Hamida kızına gelen görücülere şiddetle karşı çıkmıştır, en sonunda Çeten Ali'yle evlenmesini kabul etmiş ama sonrasında kızına düşman gibi davranmış, eski neşesi kalmamıştır. Bu evli çiftlerin aralarında geçen ilişkinin kızının da yaşamış olmasından kaynaklanmıştır. Bu yüzdendir ki köyde dolaşırken çocuklarını yanında istemez.

Yazar bireyselliğin karşımıza her yerde çıkabileceği düşüncesindedir. En küçük yerleşim biriminden en büyük metropollere kadar bireysellik her yerde vardır diye düşünür. Yücel, yalnız insandan ziyade bireyi bir toplum içinde ele alır. Bu topluluk arkadaşları, sevdikleri, ailesi gibi kalabalıklar olabilir. Ancak, bu kalabalıklar büyük metropol kalabalıkları değil kimsenin doğru dürüst bilmediği, memleketin uç noktalarında bir yerdedir. Olayların geçtiği yer Ötegeçe'dir. Buranın bir önemli özelliği de yazarın çocukluğunun geçtiği yer olmasıdır. Yazarın çocukluğunun geçmesi yönüyle gerçeklik kazanan mekân, yazarın hayal gücü ile de kurmaca bir nitelik kazanır.

2.BİREYİN TOPLUMDAKİ YERİ VE BİREY-TOPLUM İLİŞKİSİ

A.BİREYİN KENDİSİ

Ben ve Öteki’de dikkat çeken yönleriyle hem ana karaktere hem de öykülere esin kaynağı olan kişi, eserin giriş bölümü sayılan “Önü”yle kendini bilgi sahibi olduğumuz Memedali’dir. Memedali, Ben ve Öteki’nin gözü ve dilidir, kelimelerin hikaye halini almasını sağlayan çok yönlü bir karakter olarak da ayrıcalıklı bir özellik taşır. Kendi künyesinden ve karakterinden uzaklaşmaya çalışan Memedali, yaşadığı fakirliğin, çektiği sıkıntıların, yitirilişlerin nedeni ve kendinden başka diğer yaşlılarının kendince sefa diye adlandırdığı bir yaşam sürmesini Memedali haricindeki isimlere sahip olmalarına bağlar; sahip olduğu adla zor bir yarışa tabi tutulduğunu düşünür. Ancak onunla aynı ismi paylaşan bir adamın ölümüyle yüz yüze gelmesi, onun bu kanısını değiştirir. Yeryüzünde tek Memedali’nin kendisi olmadığını idrak eder ve başına gelen her musibeti kendine yormasının yanlışlığını idrak eder. Bu aydınlanma, Memedali’de *“kendi kendinden kopmanın, başka başka insanlara bölünmenin, başka başka insanlarda parçalanıp ufalanmanın başlangıcı”* (s. 11) olarak kendini gösterir. Memedali’nin sahip olduğu yaradılışından fikir edinmeye çalışırsak onun hayatı algılayışı, hayat karşısındaki duruşu, benliği ve diğer insanlarla olan etkileşimi eseri anlamak açısından önemlidir.

Memedali hayata ve olaylara “Önü” hikâyesinde olumsuz taraflarından bakarken yine aynı hikâyenin sonuna doğru olaylara daha olumlu yönden bakmaya başlamıştır. Şansız olarak kabul etmektedir kendini kitabın başında hatta Memedali bu yüzden adının Cumali olmasını bile istemiştir. Bu bakış açısı ve algı daha sonraki hikâyelerde bu şekilde devam eder. Diğer insanların olumsuz baktığı geçinemediği sadece kötü yönlerini gördüğü karakterlere Memedali daha ılımlı yaklaşmaktadır. “Öteyaşama” hikâyesindeki Ebe’ye, “Yaşadıktan Sonra” da ki Karadede’ye, olan

yaklaşımlarında bu düşünceyi daha rahat görebiliriz. İç dünyasında sürekli bir iyilik barındıran Memedali, bunu gerek davranışlarıyla gerek diğer insanlara -özellikle de “Ötekilere”- olan yaklaşımıyla göstermektedir. “Öteyaşama” hikâyesindeki Ebe’ ye karşı diğer insanlar önyargılı davranırken, okul müdürü tarafından defalarca okuldan uzaklaştırılmaya çalışılırken Memedali’nin arası Ebe’yle her zaman iyi olmuştur. Memedali’nin Ebe’yle karşı olan bu tutumu da karşılıksız kalmıyordu. Ebe de Memedali ile ilgilenir sadece onunla uzun uzun sohbet ederdi.

Memedali şahit olduğu olayların ve durumların iç yüzünü bilmiyorsa eğer onlarla eğlenir, çoğu zaman da bu durumlara gülerdi. Ebe’nin kendi kendine çırpınışlarına ilk başlarda gülerken daha sonraları onun içinde bulunduğu durumu bildiği için “gülünecek bir şey yok” diyerek tepki veriyordu. Memedali’nin bu davranışının yanında bir sırrı veya bir dostluğu da uzun zaman boyunca kimseyle paylaşmaması da bir başka özelliğiydi. Ebe ile olan dostluğuna, ne konuştuklarına en yakınında olanlar bile uzun zaman anlam verememiştir. Bu onun iyi sır saklayan ve dostluklarını paylaşmayı çok da sevmeyen bir birey olduğunu gösterir. *“Yalnız Memedali’ nin bir gizli ya da bir dostluğu böyle uzun zaman kendine saklamasına şaşıyordum ben.”(s.38)*

Memedali, sevecen çevresine karşı saygılı bir bireydir. O, hayatı kimi zaman gülünecek şekilde kimi zaman da üzerinde çok düşünülmesi ve ona göre hareket edilmesi gereken ciddi bir durum şeklinde algılar. İnsanlar tarafından sevilen bir birey olmakla birlikte çevresinde gelişen olayların zıtlıklarla dolu olması okuyucuya daha somut bir dünya sunmaktadır.

B.TOPLUMLA İLİŞKİSİ OLMAYAN BİREYLER

Toplum, bireyleri kimi zaman dışına iter ve onların varlığını görmezden gelir. Bireyler kimi zaman yerlerinin bu şekilde olmasını kendileri belirler, kimi zaman da bu toplum karar verir. Eserde karşımıza çıkan hatta “öteki” diye adlandırabileceğimiz bireyler toplumun dışında kalan bireylerdir. Bu tespite en uygun örnek karakterlerden biri; tüm Ötegeçe’nin gözünde saygın bir yere sahip olan Karadede, bir diğeri ise sadece Memedali’nin gözünde saygınlığı olan Ebe’dir.

“Yaşadıktan Sonra ”adlı bölümün ana karakteri Karadede diğer insanlarla iletişimini kesmiş ve kendini herkesten soyutlamış olmasıyla farkındalığını ortaya koyan bir kişidir. Karadede ve sahip olduğu yakınları, Ötegeçe halkına aykırı, hepsinden farklı hayatlarıyla Ötegeçeli halkı için başka bir âleme mensup insanlar gibidirler. Tüm ilgisini verdiği bahçesiyle ilgilenen Karadede, etrafında yaşanan hayatla ilgisini çekmeyen, kimseyi merak etmeyen, kimseyle iletişimi olmayan hatta en doğal ifade olan gülmeyi bile tepki olarak vermeyen cansız bir “duvar” gibidir. Bu açıdan bakınca toplumdan dışarı bırakılmışlığı sadece yaşanan çevre neden olmamış biraz da kişinin kendi iradesiyle gerçekleşmiştir. Karadede’nin “*kendi kendine karşıt bir insan olmak pahasına, sessizlikten sese*” (s. 49) yönelmesi de başta Memedali olmakla birlikte, tüm Ötegeçe’nin ilgisini cezbeder. Genele baktığımızda bu anlık gerçekleşen bir oluşum değildir. Geçmişte yaşadığı toplumdan mesafeli kalmayı tercih eden Karadede, gözüyle ilgili sorunlar başa çıkılmayacak düzeye geldiği zaman, soyutlanmış olarak yaşarken toplum içinde varlığıyla; o zaman dilimine kadar kimsenin hissetmediği varlığını topluma göstermeye başlar.

“Bir Cuma günü, birdenbire, hiç yapmadığı bir şeyi yaparak, yani camiye, öğle namazına gelerek insanlar arasına katılmış, böylece yaşamına yepyeni bir yön vermişti, ama

topluma mı, yoksa Tanrı'ya mı yöneliyordu, yoksa gene doğa tutkusunu mu sürdürmekteydi, buna kesin bir yanıt vermek zordu.” (s. 50)

Karade’de kendini toplumdan soyutlamış farklı şekilde söylemek gerekirse dışlanmayı kendisi istemiştir. Onun iç dünyasını biraz da dünya ya bakışını sağlayan gözleri şekillendirmiştir. Daha önce şartların el vermemesi yüzünden içinde kalmış özlemlerini gerçekleştirmek , görmediği yerlere gitmek, kayıp giden anları geri getirmek ister. Karadede’nin içinden gelen düşünmeden ayaklarında hissetmektir kayıplarını. Ancak sahip olduğu sakinlik bu özlemine izin vermez ve yaşadığı zamandan kapana kısılr. Memedali’nin görüşüne göre bu sakinliğin nedeni, senelerce hasret duyduğu yaşamak/yaşanılır kılmak amacının “bilinçsiz bir özlemin birdenbire karaya vurmuş bir belirtisi” (s.62) bir her şeyin sonuna gelişmişliktir. Karadede, “yeryüzünü ‘ayna gibi’ yeniden gördükten sonra, anlatılmaz bir yabancılik duygusu çöreklenmişti içine: ta içinde, amansız bir sızı gibi, her şeyin dışında, ötesinde olduğunu duyuyordu. Bu yabancılıkla gelmiş, yeni bir şey daha vardı: belki de nicedir seslerinden tanıdıklarını yüzlerinden tanımakta güçlük çekmesinden kaynaklanan, tek telli bir yargılama tutkusu: çirkinlikle, değişmişlikle niteliyordu herkesi ve her şeyi.” (s. 62)

Özgüven kazanımında özellikle çocukluk döneminde anne-baba tavırları, yetiştirme tarzı kişinin başka biri gözüyle kendini tanıma düşüncelerinin varoluşunda ve özgüvenin oluşumunda çok önemli bir noktadır. Aile bireylerinde özellikle anne-babanın, çocuğun yaşına uygun olmayan yıkıcı ve haddinden fazla istekli, kusursuz kişilik arayışındaysa ya da çocuğun kaldıramayacağı kısıtlama ve özgürlüğü önleyiciyse, çocuğun kendine has his ve düşüncesi; işe yaramaz ve kıymetsiz olduğudur. Oysa aileler, karakteri yeni yeni gelişen bireyin amaçlarını dinler, iyi yöndeki evrimini destekler, problem yaşadığında doğru olana ulaşmasına/gerçekleştirmesine katkıda bulunursa, kişiyi sahip olduklarıyla kabullenmeye ve ilerlemesine destek çıkarsa birey de kendini benimsemeyi, tanımayı ve kendine özgüvene sahip olmayı öğrenir. Özgüven açıklığı,

çoğu durumda karakter eksikliğinden değil, başkalarının ki büyük oranda ailenin etrafın ve toplumun olması gerekenden fazla istek ve kısıtlamalarının bir ürünüdür. Bu açıdan bakınca özgüvensizlik bir tabu değildir bireyler için. Kitabın başında Memedali'nin annesiyle konuşmasında gösterdiği tutum, kitabın devamında değişmiştir. Memedali başkasına özenmektedir. Bir insanın sıfatı olarak nitelendirebileceğimiz isminden bile vazgeçmiştir. Fakat Memedali kendi benliğini bulmaya yakın, olaylara o çocuksu havasından sıyrılıp tepki vermektedir. Kendine güvenin oluşum aşamasında ve olgunlaşma sürecinde pek çok neden var olmasına rağmen diğerlerine göre daha baskın ve sarsıcı oluşum bireyin gösterdiği özveridir. Kişiliğin yaradılış aşamalarında yakın kişiler ve toplumsal baskı, kişinin kendine biçtiği kıymetin çoğalmasına ve kendine olan güveninin gerektiği gibi oluşumuna katkısı göz ardı edilemez. Bununla birlikte kişi hayatıyla bağlantılı yerinde ve doğru incelemeler, akla yatkın tercihler ve uğraşlarla negatif düşüncelerini, pozitive yönlendirip, kendine olan güvenini yeterli düzeye getirebilir. Kendine güven; sabit olma özelliğini koruyan, hareketsiz an veya his durumu değildir. Değişik süreç, hal ve çevrelerde umut ya da umutsuzluk hislerine kapılabiliriz. Başta kendine güvenmeyen Memedali'de bunu görmekteyiz.

3-TOPLUMUN BİREYİN HAYATINA OLAN ETKİSİ (BİREYİN İÇ ÇATIŞMASININ TOPLUMA YANSIMASI)

Bir sosyal birliğe dâhil olan kişilerin farklılıkları toplumun kuruluşunu ve yapısını oluşturur. Toplumdan ayrı değerlendirilen kişi, topluluğun sınırlarında bir yüz edinir ve bu yüzle hayatını sürdürür. Kişi varlığını her daim topluluğun etkine bağlı olarak oluşturur. Kişiyi saran sosyal birlik, bazı anlarda kişinin aile kuramı, yaşadığı küçük yaşam yerleri, bazen de hayatını sürdürdüğü il veya ilçedir. Ama etken neden, kişinin dâhil olduğu mensubu bulunduğu kitlenin sarsılmaz kural ve dayatmalarıdır.

Öyküde bu düşünce değişik bir açıyla bize sunulur. Yarpızlı'nın "Bu, bu!" deyişi, kimsenin anlamlandıramadığı ıslığı veya davranışları onun deli diye isimlendirilmesine sebep olur. Ayrıca burada eser incelemelerinde, özellikle anlatmaya bağlı metinlerde karşımıza çıkan eserin farklı kısımlarında, belirli sebeplerle yinelenen anlatış tarzı leitmotiv tekniğine sıkça başvurulmuştur. Fakat Yarpızlı'nın oğlu Mustafa, hem babasına bu sıfatı söylemeye dili varmadığından hem de toplumsal baskıdan sebep "Yaşlılık işte." der. Babaya gösterilen bu tutum şu gerçeği ortaya koyar kuşkusuz değer yargılar hissedilmekten çok toplumun bireyin omuzlarına yüklenen yükü layıkıyla taşıdığını göstermek için uygulanmaktadır.

Toplum, değerleriyle insanın bir karara varmasını, verdiği kararların uygulama zamanını veya emin olma sürecini etkiler. Bu olguyu kitabımızın "Yürümek" adlı bölümünde görmekteyiz. Katiba, sevdiği kıza özlemi evlenip çocukları olduktan sonra bile dinmeyen ve ona ulaşmak için durmadan yürüyen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Zöhre Bacı onun ulaşılmazdır fakat kendi eşi ve Zöhre Bacı'nın eşi Hacela vefat ettikten sonra onun ulaşılmazı artık kapı komşusu olmuştur. Bu yüzden ona ulaşamamak Katiba için yürümekten daha zor gelmektedir. Senelerden sonra Zöhre bacıyı başsağlığı vermeye gittiği zaman gören Katiba, Zöhre Bacı'nın ısrarlarına rağmen yemeğe kalmamıştır. Nedeni ise *"Dul bir kadın hakkında dedikodu çıkmasını istemezdi."* (s.106) Fakat Zöhre Bacısız yaşamak Katiba için imkânsızdır tek çareyse onunla evlenmektir. Katiba yaşlıdır ve artık kasabadaki küçük dükkânı yoktur. Zöhre bacıyı geçindirmek için iş bulması gerekmektedir. Çünkü o asla kimseye "Oğul parasıyla evlendi!" dedirtmez kimseye. (s.110)

Toplumun iliklere işlenen etkisi en çok da Karadede ve Yarpızlı hikâyesinde kendini sezdirir okuyucuya. Memleketlerinden uzak düşüp hapis yatan Yarpızlı ve Karadede esir tutuldukları yerden beklemedikleri bir anda ölüme götürülürmüş gibi kötü bir şekilde bir arabayla yola çıkartılırlar ve kendilerini daha önce görmedikleri ve ; "dokuzuncu" haricinde anlamakta zorluk çektikleri bir tınıyı dinlerler. Tınıyı dinlediklerinde hem Yarpızlı hem de Karadede rüzgârdan savrulmuş gibi kendilerini kaybederler; ne tutsaklık, ne hayatlarının sonu ne de farklı

bir hisse kapılırlar. Yarpızlı kelebek ömrü kadar kısalan bu dakikaları yitirmemek; Karadede ise kendine göre her şeyden önemli olan inançlarına ihanet etmemek hissiyle tüm gece gözlerine uyku girmez. Fakat Yarpızlı'nın bu tarifsiz anlara yaklaşımıyla Karadede'nin dini açıdan onlara benzemek korkusu ortaya çıkar. Karadede'ye göre, isminden de fark edilebileceği gibi dokuz rakamı, bitmeksizin devam eden sonuçsuzluğu anlatır ve bu eserde şöyle ifade edilir: "aşılması en zor çizgidir." (s. 86) Karadede'nin ölüme bu kadar yaklaştığı bir anda ömrü boyunca ona öğretilen her şeyi yıkıp dinden çıkmış bir halde, Allah ismini anmadan son nefesini verme korkusundan dolayı ağzına gelen ıslıkla devamlı yabancı olma yoluna girerek yasakların en başını gerçekleştirmekten korkmaktadır. Karadede Yarpızlı'yı memlekete dönünce gâvur olmakla suçlayacaktır ve Yarpızlı camilere giremeyecektir.

4.TOPLUMUN BİREYİN DAVRANIŞLARINA OLAN ETKİSİ

Bir toplumda yaşamakta olan ahlaki anlayış birey tarafından hiç farkına varılmadan benimsenir ve kendi karakterine sindirilir. Kitleden kitleye farklılık gösteren bu değer yargıların kişinin kendisinin sindirmesi, her aşamada yıkılamaz bir hale gelir ki, kişi kabullendiği kurallarının haricindeki, farklı düşünceleri garipser, onlara hiç karşılaşmamış gibi tepkiler verir. İşte bu nedenle toplumun kuşkusuz bireyin davranışlarında büyük etkisi vardır.

Eserlerini kendini, kendi benliğini dışa vurumu olarak yaratan sanatçının hikâyeleri, ağırlıklı olarak aldığı yeni bilgileri beyninin süzgecinden geçiren, akli ve ruhsal etkinliklerle kendini ölçüp biçen kişileri gözümüzün önünde tahlil eder. Bu bireyler yalnızca, ruhsal ve fiziksel deneyimlerin akisleri gibi değil, objektif duyumların, hasretlerin, korku ve dertlerin baskısıyla değil; topluluğun içindeki azınlıklarıyla, resmin tamamında kendilerine yer bulurlar.

Eserde toplumun kafa yapısının bireyin davranışlarına etkisini Yarpızlı'nın yapmak istemediği davranış kabul etme anında hissediyoruz en çok. Memleketten uzak, hapisane

koğuşunda hiç unutmayacağı melodinin tınısı olan ıslığı bırakmıştı ve "Haklısın" demişti Karadede'ye Yalpızlı fakat seneler sonra bile ortaya çıkmıştı ıslıkla beraber kendi benliği.

"Giz" adlı hikâyede bu etki hissedilmektedir. Dudu Bacı olan karakter eşleriyle ilişkisini abartarak anlatmaktadır etrafındaki insanlara. Çünkü kadına doğurganlık vasfı yüklenmiştir toplum tarafından. Bunun sonucunda aile kavramındaki kadın eşe düşen görevi yerine getirerek topluma borcunu ödemiştir.

'Benlem" adlı hikâyede ise kişinin iç benliğine sinmiş baskıdan bahsedilmiştir. İdris'in deli diye nitelendirilen hale gelmesine neden olan kişi toplumun onu yargılamasından değil ,toplumun yansıması olan vicdanının baskısından İdris'e karşı kendini sorumlu hisseder ve onun bazı ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan ailesine yardım eder.Vicdanın en büyük yargı aracı olduğunu yazar şu bölümle dile getirir: "....ağamın makinemizde ,karısı ve kızlarıyla,bugünü ve geçmişiyile birlikte ,tüm İdris'i yok etmeye, hiç değilse biraz köreltmeye çalıştığımı ileri sürüyordu." (s.118)

5.BİREYİN TOPLUMDAKİ YERİNİ BELİRLEYEN DAVRANIŞLAR

Toplulukta yer alan kişiler, birbirine uyumlu halde fikri ve davranış yönelimine sahiptirler. Bu yüzden, sistem tepkileri sayesinde kazanılan deneyimlere sahip olmak ve onu benimsemek olağandır. Armonik tepkiler, gerçek hayatta en sık karşılaşılan tepkidir. Gereken anlarda duruma uygun tepki vermemiz kuralı kitlenin kendine akli yönden yetecek bireylerinden veya aynı yaşta olduğumuz kişilerden ediniriz. Bireyin kendini yetiştirdiği ortam, devamlı var olan his ve değer yargıları benimseyip sindirebilecek, geri kalanlarının ise yadırganıp yabancı görüleceği cinsten olduğunu belirlemektedir. Çevresel güdümlene ve maddiyatla ilgili değerlendirmeler dışarıdan kazanılan bilgilerin geri dönüt alınmasıdır. Alaka eksikliği ve hissedilen değerın gösterilmemesi bireyler kadar, kendine yetebilen insanları da davranış

yönünden etkiler. Bu açıdan, toplu tepkilerin kökeninde kalıp kuralları görmek normaldir. Toplu tepkilerin kuralları, kişinin kendi davranışına has kuralları tamamlayacaktır. Ferdin davranışı, ferdin sosyal sahasına ait özelliklerin belirlenmesinden sonra tahlil edilir. Bu tahlil sonucunda bireyin sergilediği davranışlar, bireyin toplumdaki yerini belirler.

Toplumun bireyin davranışına göre doğal bir süreç olarak kişiyi konumlandırması eserde “Yaşadıktan Sonra” adlı hikâyede kendini sezdirmektedir. Bu nedenle, “Yaşadıktan Sonra” adlı bölümdeki karakter Karadede etrafla doğal yaşama ait her türlü iletişim unsurlarını göz ardı etmiş ve kendine yönelmiş olması yönünden ilgimizi çeken bir bireydir. Karadede, eşi ve çocukları kimseyle bağ kurmamaları sebebiyle Ötegeçe halkı gözünden bakınca farklı olarak nitelendirilmektedirler. Kendine ait arazisinde dünyadan kendini soyutlamış olan Karadede, çevresindeki devinimleri umursamayan, konuşmaya teşebbüs etmeyen, en doğal tepki olan tebessümü unutan perdelerin arkasındaki güneş gibi kendini saklayan biridir. Tüm Ötegeçe halkı tabi en çokta Memedali Karadede hakkında merak ettikleri çok şey vardır. Neden yalnız olmayı seçti, neden ayda bir kez kahvede bir adamla oturuyor ve konuşmuyor, ne onun böyle olmasına neden oldu. Kitabın ilerleyen bölümlerinden anlaşıldığı üzere Karadede’nin bu durumu ezelden gelen bir durum değil. İnsanlarla arasına mesafe koyan veya böyle olmayı tercih eden Karadede, görme yetisini kaybetmeye yakın, tekrardan toplumun parçası olmaya başlamış; geçen seneler boyunca sesinin tınısını bilmeyen insanlarla sohbet etmeye başlamıştı. “Bir Cuma günü, birdenbire, hiç yapmadığı bir şeyi yaparak, yani camiye, öğle namazına gelerek insanlar arasına katılmış, böylece yaşamına yepyeni bir yön vermişti, ama topluma mı, yoksa Tanrı’ya mı yöneliyordu, yoksa gene doğa tutkusunu mu sürdürmekteydi, buna kesi bir yanıt vermek zordu.” (s. 50) Karadede, ibadet yaptıktan sonra yaptığı konuşmalardan sonra dünya ile ilgili olgulardan, yaşamdan, dini terimlerden bahsederek herkesin ilgisini çekmiştir ve insanların onu dinlemesini sağlamıştır. Ancak bir namazdan sonra bu konuşmalar biter ve Karadede kendi kabuğuna çekilir. Soyut hayatından sosyal hayat geçen, belirli bir süre sonra soyuta geçen Karadede, bu şekilde

döngüsünü tamamlamış olur. Ama bu döngü ilk baştakinden farklıdır. Karadede Hacca gitmeye karar verir . Suskun Karadede artık hacı Karadede'dir.Bu vakte kadar evinin kapısı insanlara duvarken şimdi adeta mabet olmuştur .Hac vazifesini yerine getiren Karadede yine aynı coşkuyla karşılanmıştır. İlahi topraklara ayak basmış Karadede bu deneyimini insanlarla paylaşmalıdır.

“Dizge” adlı hikâyede ise insanlara gösterilen tutumun geri dönüşünün farklılıklarına dikkat çekmiştir yazarımız. Topal Durmuş kendini terk eden eşinin yani Altındış'ın eve geri döndüğünü görünce kendisi için yapılmış bir eylem zanneder fakat yataklarında başka bir adamla görünce eşini bunun böyle olmadığını anlar. Verdiği tepki ise onun karşı taraf gözünde daha da küçülmesine ve ona saygı duymamalarına neden olmuştur. Topal Durmuş bu görüntü karşısında sadece kurduğu hayalin yakışsızlığını anlayıp yatağa arkasını dönmüş, sandığını omzundan indirerek bir köşeye çökmüştü. Bunun üstüne eşinin yanındaki adam Topal Durmuş'a ‘ ‘ Bize yiyecek, içecek bir şeyler getir.’’ demişti. Aldatılan kocanın vereceği tepkileri vermediği için ona böyle davranılmıştı.

“İkilem” adlı hikâyede ise toplumdaki yerleşik değerlerin kişilere verdiği farklılık ve üstünlüklere ışık tutulur. Çok derin bir cami hocası diye adlandırılan 17 yaşındaki gencin vaaz verirken tarihi olaylarla dini kavramları harmanlayarak anlattığı yanlış hikâyeye Beşira karakterinin şiddetle karşı çıkması ve ahali tarafından dayakla camiden atılması toplumda dini bilgileri aktaranların ne kadar farklı bir yere konumlandırıldığının göstergesidir.

Toplum fırtınadan sonra denizin kendine ait olmayanları kumsala bırakması gibi insanları konumlandırır toplumda. Bu elbette insanın dışarıya yansıttığı karakterinin toplumda bıraktığı izlenimleriyle gerçekleşir. Yazar hikâyelerinde karakterleri hikâyeye yerleştirirken, okuyucun o anı yaşamasını ve karakterleri hikâyeden özgün bir biçimde kendi akıllarında canlandırmasını ister.

6.SONUÇ

Sanatçı sanat sanat için yapılmalı fikrindedir. Toplum duygu ve düşüncesini aktaran bu kitapta, sosyal sıkıntılar işlenmekle birlikte, eserin kişi merkezli oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Kitapta hikâyelerinin kurguları, çevre betimlemelerine başvurularak oluşturulduğu, maddi olanağı olmayan insanları, cahillik, iç buhranlar gibi farklı konulardır. Bu sorunlara, yetişkin sayılmayan insanların paranın değerini acı bir şekilde öğrenmeleri gibi farklı açılar katılarak konu yelpazesi renklendirilmiştir. Eserinde yaşanmışlıktan çok, etrafında gördüklerini okuduklarıyla sentezlemiştir. Sanatçı öykülerini, izlenimler ve düşlerle örüp, anlatıldığı ve gerçekçiliğini hayattan aldığı karakterlerle destekleyerek akıcılığı sağlamıştır.

Eserin kurulumuna baktığımızda çalışmalarda kullanılan yöntemler, kavramlar, görüş, akımlar ve bunların uygulanma şekilleri kitabın gidişatı hakkında bize ipucular verir. Bölüm başlıkları karakterlerin, olay örgüsünün bulmaca halini almış hali gibidir. Dönüşüm bölümü kitaptaki değişiklikleri ve durmadan karşımıza çıkan hareketliliği simgeler. Benlem adlı bölümse kitaba uygun olarak kişinin iç buhranlarının simgesidir. Genel olarak başlıklar kitabın anlamsal iskeletini oluşturur. Ben ve Öteki kitabında merkez karakterlerin yaşadıkları buhranlar yoluyla hikâyenin gerçekleştiği bölgelerdeki insanların zor olan yaşanmışlıklarını anlatan bir eserdir. Memedali yaşadığı toplumdaki olumsuzlukların kaderine dönüştüğü söylenebilecek bir karakterdir. Hikâyelerinin genelinde sosyal şartların, toplumun etkisi sonucu manevi yönden kendine yönelen insanları ve bu insanların zorluklar karşısında değişen karakterlerine değinilmiştir. Dışarıdan gelen tepkilere oluşturulan tutumun temelinde toplumun kişiye dayattığı bedenden kurtulma uğraşıdır. Kişinin manevi sekmelerine değinen sanatçı, hikâyelerinde ruhsal çözümlemelerinden faydalanmıştır.

Genellikle toplumun sade yaşamını anlatan eser, toplum hayatının ayrıntılarını, kişinin öz yaşamıyla iletişim sağlayarak, yaşananlara öz fikirlerini de katarak anlatılmak istenen gerçek-

hayal karması yapmıştır. Genellikle maddi açıdan zayıf insanların yaşayışlarını verdiği hikâyelerinde bu insanların tepkilerini ve düşüncelerini toplum içinde yansıtmaya gayret göstermiştir. Bu insanların sevinçlerini anlatırken de insanları salt doğrulardan ayırmamış olur. Problemleri izlenim şekliyle anlatmaktansa, farklılaşan hayat şartlarını, sosyal yaşamındaki farklılığın kişiyi baskı altına alarak, problemi kişinin değerlerindeki farklılaşma açısından inceler. Sosyal mevzuların yanında kişiye değer biçmede farklılaşma seziliyor eserlerinde. Eser, ağırlıklı olarak etrafiyla sorun yaşayan, var olan sisteme, tek düze olmuş davranışlara, davranışla ilgili kurallara itiraz edasıyla, kişide rahatsızlık, isteksizlik oluşturan anları ruhsal analizlerle kitleye de işlemiştir. Özellikle bireyin yaşadığı anla başa çıkamadıkları anlaşılır. Başkarakter genel kitlenin anlamlandıramadığı sorunları anlamlandırmaya çalışır. Hikâyelerinde toplumun halini aydınlatma gayretinde bulunduğu anlaşılır. Yaşadığı toplumdan soyutlanan insanları, etrafiyla iletişim problemi yaşayan kitleyi, umutsuzluğu, enerjilerini kaybetmiş kişilerin hayatlarını, çelişen duygu buhranlarını anlatmaya çabalar. Sanatçının hikâyelerine esin kaynağı olan birikimlerde genel durum, hayatta bir bütün olabilmek, olanın ilerisine gitmek, çaba göstermektir. Sanatçının hem hikâyeleri, hem hikâyelerini etkileyen etmenler müzik ve sözlerin armonisi bireyden topluma, özelden genele akımın sembolüdür.

Bir başka konu da eserlerin de maddi açıdan ortalama güce sahip, duygusal kavramları hayata geçirmek isteyen bireylerin üzücü sonlarıdır. Bazı hikâyelerin içerikleri de hayatın içinden sızmıştır. Hikayelerinde genellikle sosyal çevrede kendini konumlandıramamış, ruhsal hayatını ve gereken düzene uyamamış, sevgi ve kimsesizlik içinde yaşayan kişiler ele alınır. Öykülerinin çoğunda gözlemci gerçekçiliğin izleri görülür.

Eserlerini duygu ve düşünce hayatının ihtiyacı gibi gören sanatçının hikayeleri, ağırlıklı olarak fikir üreten, çeşitli yollarla kendini bulmaya çalışan, küçük şehir, köy veya kasabalarda

yaşayan insanların hayatlarının etrafında geçer. Bu kişiler sadece düşünme yetilerini kazanan ve deneyimlerini tecrübeye dönüştürenler değil, iki dünyaya sıkışmış gibi kendiyle ve toplumla bocalayan insanlardır. Bu açıdan eser, kişinin kendi sorunlarıyla birlikte evrensel imgeleri sunar okuyucuya.

KAYNAKÇA

- 1- Ben ve Öteki, Tahsin Yücel, 2. Basım, 2000